

Paven i Rom. Men hvad der hindrede hende i at udføre Planen, det var Krigens Fortsættelse fra Mecklenburgernes Side¹⁾.

2.

**En dansk fyrstinde i Nordtyskland
i slutningen af det itte århundred.**

Af Hans Olrik.

Blandt Nordtysklands anseteste klostre var Korveys datter, Benediktinerklostret Bursfeld ved Weser, grundlagt 1093 af grev Henrik den fede af Nordheim og hans hustru Gertrud, og senere midtpunkt for Bursfeld-kongregationen, der også fik betydning for Danmark²⁾.

Dette kloster blev den 1. Marts 1104 af pave Pachalis II stadfæstet i besiddelse af de mange gaver, det havde modtaget af stifterne, deres frænder og andre nordtyske fyrster, deriblandt „Otto af Boechell, den nævnte Henriks (o: Henrik den fedes) broder, markgreve af Stade, tillige med hans hustru Sigrid den danske og deres sønner og døtre“³⁾.

Da flere af de slægtskabsforhold, der angives i dette pavebrev, vitterlig er urigtige, kunde der rejses tvivl om brevets ægthed. Dette er dog ugrundet. Var det et fælskneri, der var udarbejdet i selve klosteret, vilde slige fejl være undgåede, og disse kan vanskelig tydes som andet end misforståelser, det fjerne pavelige kancelli har gjort sig skyldig i⁴⁾.

Blandt disse misforståelser er det slægtskab, som opstil-

¹⁾ Jfr. Daenell, *Geschichte der deutschen Hanse* (1897) S. 75 og Anm. 4, hvortil endnu *Diplom. Norveg. V*, S. 251 f.

²⁾ Jfr. *Kirkehist. saml.* 3. række I 546 ff.

³⁾ Similiter ab Othone a Boechell dicti Henrici fratre marchioni Stadensi cum uxore eius Sicchidi Danica cum filis et filiabus. *Codex dipl. Saxoniae regiae II* (Leipzig 1889), s. 4. Hustruens navn er, som man ser, forvansket; dog kan der ikke være ment noget andet dansk kvindenavn end Sigrid.

⁴⁾ Jfr. O. Posses bemærkninger, *Codex dipl. Saxoniae II*, 4 og I, indledn. s. 133.

les mellem den nævnte markgreve af Stade og grev Henrik den fede, klosterets stifter. Henrik havde nemlig ikke nogen broder af navnet Otto. Men det kan betragtes som givet, at Bursfeld virkelig har fået gaver af en markgreve af Stade, der (på højtysk) hed Otto, og af hans hustru Sigrid, og at denne sidste virkelig har været dansk.

Denne Otto er da Udo III eller Ljuder Udo, greve i Stade, der var midtpunkt i en stor del besiddelser ved Nedre-elben — „grevskabet på begge bredder“, som Helmold kalder det¹⁾; først langt hen i 12te årh. kaldtes det „grevskabet Stade“ — og dermed tillige markgreve af Nordmark²⁾. Han hørte til den slægt, der ikke uden grund kaldtes Udonernes³⁾. Hans stamfader var den grev Udo, der dræbtes 994 af nordiske vikinger⁴⁾; hans farfader var den ældre Ljuder Udo († 1057), hans Fader Udo II († 1082), begge markgrever af Nordmark og grever i Stade. Udo II måtte finde sig, i at hans hidtilværende rigslén i kraft af Henrik IVs gave til Adalbert blev et len under ærkesædet Hamburg-Bremen; til gengæld fik han Ditmarsken lagt under sig. Udo II efterfulgtes i Stade og som markgreve af sin ældste søn Henrik den lange, og den næstældste søn, vor Udo, har da vistnok siddet som herre over det sydlige Ditmarsken. Når han nemlig i pavebrevet kaldes Otto af Boeckell, da må dette forstås således, at han har siddet på Böckelburg eller Böcklenburg sydligst i Ditmarsken, hvor også senere grev Rudolf af Ditmarsken residerede, nu flekken Burg⁵⁾. Henrik den lange døde imid-

¹⁾ Chron. Slavorum II, 6 (skoleudg. v. Pertz, s. 205).

²⁾ Om Stade og grevskabet se Dehio, Hartwich von Stade (Bremen 1872), s. 93 ff. R. Chalybaeus, Geschichte Ditmarschens (Kiel u. Leipzig 1888), s. 29 ff.

³⁾ Helmold, anf. st. (skoleudg. s. 204): Quid dicam de amplissima potestate Hartwici archiepiscopi, qui de antiqua Udonum propapia descendit?

⁴⁾ Joh. Steenstrup, Normannerne III 244.

⁵⁾ Om Böcklenburg se Chalybaeus, s. 18 f. Ved Minden lå et Böckel og ved Hannover et Bockel, men de horte ikke til grevskabet omkring Stade og vistnok heller ikke til de udstrakte Stade'ske allodialgodser.

lertid allerede 1087 uden at efterlade sig sønner, og Udo III efterfulgte ham. Denne sejrede over Slaverne og indtog Brandenburg (1100). Men på anden måde var hans magt forringet, idet han af kejser Henrik IV blev tvungen til at overlade selve Stade til æventyreren Fredriks styrelse. Udo grundlagde sammen med sin moder og sin broder Rudolf klosteret Rosenfeld ved Stade (1101), og her døde han 2. Juni 1106. Hans umyndige søn Henrik blev hans efterfølger som greve, medens markgreveværdigheden gik over til hans broder Rudolf I († 1124). Disse to havde mange kampe med Fredrik i Stade, men måtte til sidst lade ham være i fred. Udonernes ældre linje uddøde med Henrik (1128). Markgreveværdigheden gik da over til hans fætter Udo IV, Rudolf I's ældste søn, der dog allerede 1130 faldt i kampen mod Albert Björns mænd. Rudolf I's anden søn, Rudolf II, blev greve af Ditmarsken, men på grund af hårde pålæg dræbt af de stridbare marskboere (1144). Hans tredje søn var den berømte Hartvig, domprovst og senere ærkebiskop af Bremen¹⁾.

Det er altså markgrev Udo III eller Ljuder Udo, der har været gift med en dansk kvinde af navnet Sigrid. Stadeårbogen har imidlertid en helt anden fortælling om Udos ægteskabsforhold: Han vilde ægte hertug Magnus'es datter Eilika, men blev indtaget i grev Helprik af Plocekes smukke søster Ermengard og ægtede hende, hvorfor flere af hans vasaller, der i Helprik så en ligemand, rejste sig imod ham; med Ermengard fik han sønnen Henrik, der blev hans efterfølger, og to døtre, af hvilke den ene (Adelheid) ægtede grev Henrik af Illeburg, markgreve af Meissen († 1123), den anden (Ermengard) blev gift med grev Poppo af Hinneberg; efter Udos død og sønnen Henriks død (dette sidste kan ikke være rigtigt) ægtede Ermengard grev Gerhard af Hemsberg (og hun døde

¹⁾ Om Udonerne se Ann. Rosenveldenses og Annalista Saxo. Mon. Germ., Script. XVI. Jfr. Wedekind, Noten zu einigen Schriftstellern III 230 ff. Dehio, Gesch. des Erzbistums Hamburg-Bremen II 49 f. 52. Chalybaeus, s. 34 ff.

först 1154)¹). Der er dog i disse efterretninger ikke noget, der hindrer formodningen om, at Udo III også har været gift med Sigrid. Vi er nemlig i stand til at fastslå, hvornår Udo har ægtet Ermengard: dette ægteskab foranledigede, som ovenfor omtalt, opstand af flere Sakserhøvdinger, og af den samtidige og vel underrettede årbog fra Rosenfeld véd vi, at denne rejsning fandt sted i året 1103²). Da var ægteskabet altså nylig indgået. Men Udo havde været regerende fyrste i det mindste siden Henrik den langes død 1087 og kan ikke have været ugift indtil 1103. Der er således intet i vejen for, at han i første ægteskab har været gift med den danske Sigrid.

Spørgsmålet er nu, hvem denne Sigrid kan have været. Her må mindes om, at Udo III hørte til Stade-markgrevernes ansete og rige æt, og at hans ægteskab med grevedatteren Ermengard af Sakserne betragtedes som en mesalliance. Efter dette kan der da næppe være tvivl om, at Sigrid var af fyrstelig æt, eller med andre ord: hun må have tilhørt den danske kongeslægt. Det vilde da ligge nær at opfatte hende som datter af en af de ældste af Svenssönerne. Muligvis er hun dog snarest identisk med den Sigrid, vi allerede kender: Sven Estridsöns datter, som var gift med Venderfyrsten Godskalk, men ved hans drab (1066) måtte flygte til Danmark med deres lille søn Henrik³), og om hvis senere skæbne man ellers ikke har vidst noget. At denne Sigrid vistnok har været ældre end Udo III, umuliggör ikke deres ægteskab. Og dette har, efter det omtalte pavebrev at dömma, ikke været barnløst; dog kendes disse söner og døtre slet ikke i de Stade'ske kilder, og det er derfor ikke umuligt, at pavebrevet atter her har en fejl. Så meget kan pavebrevet dog vise, at

¹) Mon. Germ., Scriptores XVI 326. Jfr. J. A. Bolten, Ditmarsische Geschichte II 117 ff. Eilika, der ikke blev Udos hustru, ægtede i stedet grev Otto den rige af Ballenstedt, og deres søn var Albert Björn.

²) Mon. Germ., Scriptores XVI 102: 1103. Principes Saxoniae contra Udonem marchionem congregantur, et Allesleve obsident. Patria ab utraque parte nimio incendio vastatur.

³) Adam af Bremen III, 50 (skoleudg. s. 131).

Sigrid har været Udos hustru endnu i 1093 eller de nærmeste år derefter, da de berigede Bursfeld; og hun er da vel død i tiden 1100—1101. Senere har Nils ved at forholde hendes søn, Venderfyrsten Henrik, hans mødrearv gjort sig ham til fjende og fremkaldt den krig, der først endtes ved Knud Lavards optræden.

At en dansk kongedatter ægtede en fyrste, hvis herredømme strakte sig på begge sider af Elbens nederste løb, kan ikke undre. Markgreven i Stade, under hvem også Ditmarsken var lagt, var jo nabo til Danmark, især da de danske i denne tid har haft dele af Holsten under sig¹⁾. Og som regel har der været godt forhold mellem de to parter. Ganske vist sluttede Sven Estridsön på mødet i Lüneburg (1071) forbund med kong Henrik IV og ærkebiskop Adalbert imod Sakserne, og ifølge Lamberts årbog skal der endog som vederlag være tilbudt kong Sven netop den del af Sakserlandet, som tilhørte markgreve Udo II²⁾. Men denne sidste efterretning må betragtes som temmelig usikker, og det tør antages, at Sven i alt fald ikke er kommen i virkelig besiddelse af det Stade'ske land eller en del deraf³⁾. Lambert fortæller videre, at kong Sven i 1073 lod sin flåde sejle til Saksland, men da han vilde til at hærge landet, modsatte de danske krigere sig, fordi Sakserne var de danskes naturlige forbundsfæller, og Sven måtte da give efter og vende tilbage⁴⁾. Men denne efterretning står mærkelig ene, og en af de grundigste granskere af den tids historie betvivler dens rigtighed⁵⁾. I alt fald har Svens tog ikke ført til noget, og har han virkelig været i Elbegnene, synes det jo, som om det blot har foranlediget opgivelse af den sakserfjendtlige politik, som han rent i forbi-

¹⁾ Joh. Steenstrup, Danmarks sydgrænse, s. 97 ff.

²⁾ Lamberti Annales, skoleudg. ved Pertz (Hannover 1874), s. 111.

³⁾ G. Meyer v. Knonau, Jahrb. d. deutsch. Reichs unter Heinrich IV und Heinrich V, II 74. Joh. Steenstrup, Danmarks sydgrænse, s. 101.

⁴⁾ Lamberti Annales, s. 127.

⁵⁾ Meyer v. Knonau II 287, 819 f.

gående havde indladt sig på. Fra nu af stod man velvillig overfor Sakserne ligesom tidligere; Investiturstriden udbrød, og af politiske grunde stillede Sakserne sig på Gregor VII's side imod Henrik IV, men på samme side stod Svenssønnerne i Danmark (måske med undtagelse af Olav Hunger), og for så vidt var der nu en slags forbund mellem Danskerne og og Sakserne. Endnu kunde Saksens beretning om Sven Estridsøns søn Björn tages som et brud på dette gode forhold: Björn skulde have underlagt sig Holster og Ditmarsker og sikret sit herredømme ved at bygge borg på Ejderøen (Rensborg), men blev fældet af en almuesmand på tinge¹). Dog, det kan let tænkes, at Sakse, der skrev mere end et århundrede senere, her med urette har taget Ditmarskerne med — fra Rensborg lod marskfolket sig næppe styre —, og udelades disse, er der i Björns færd ikke noget fjendskab mod markgreverne i Stade. Og selv om Saksens efterretning muligvis fuldt ud er rigtig, bliver det ikke så umiddelbart et angreb paa herrerne i Stade, som det straks kunde synes; thi i alt fald de nordlige Ditmarsker har, efter først at have dræbt deres egne grever (ved midten af det 11te årh.), vistnok slet ikke tålt noget herredømme over sig og har vel kun af navn stået under markgreverne i Stade²). I hvert tilfælde kan Björns fremtrængen i disse egne ikke tale imod, at Sigrid har ægtet Udo III; thi ægteskabet må være indgået inden Björns erobringstog og fald.

Senere ser vi vitterlig den danske kongeæt og Stadelægten i forbindelse med hinanden, idet Ljutgard, den ovenfor nævnte markgrev Rudolfs datter og ærkebiskop Hartvigs søster, blev Erik Lams dronning. Efter hvad der nu er oplyst, synes det altså som om der to menneskealdere tidligere er knyttet en lignende forbindelse, idet kongedatteren Sigrid har ægtet en markgreve i Stade. Men det er kun det gamle pavelige stadfæstelsesbrev for Bursfeld kloster, der afslører os dette lille stykke historie; i de Stade'ske overleveringer gik

¹) Saxo ed. P. E. Müller, s. 603 f.

²) Chalybaeus, s. 32 f.

det efterhånden af minde, og derfor har det hidtil kunnet undgå danske historikers opmærksomhed.

3.

**I anledning af prof. H. Olriks afhandling:
Knud den hellige i de ældre kildeskrifter.**

Af Finnur Jonsson.

I min afhandling om Knytlingasaga (i Vidensk. Selsk. Skr. 6. række, hist.-fil. afd. VI, 1) har jeg søgt at påvise sagaens tilblivelsesmåde og kilder samt undersøge dens pålidelighed. Forhåbenlig er det lykkedes mig at klarlægge den første del af opgaven. Jeg mener at have godtgjort, at sagaen er, med forbillede af Heimskringla, sammensat efter og af forskellige kilder, dels skjaldedigte og tradition, dels ældre skriftlig affattede enkeltsagaer, samleren eller forfatteren har optaget uden nogen videre bearbejdelse efter historiske synspunkter eller kritisk behandling overhovedet. Dette sidste er særlig sket ved Knud den helliges saga. Der eksisterede en fuldstændig saga om Knud, og den har samleren helt og holdent optaget. Da den i forhold til de øvrige sagaer var meget lang, kom den til at svare til Snorres Olaf d. helliges saga, hvorved ligheden med Heimskr. blev endnu større — i det ydre. På grund af disse forskellige kilder er Knytlingasaga som sådan meget uensartet og dens enkelte dele af meget ulige historisk værd. Man gör derfor, når man udøver kritik, rettest i og viser størst retfærdighed ved udtrykkelig at nævne enkeltsagaen og ikke „Knytlinga“ som helhed.

Hvad den anden del af opgaven, den om sagaens pålidelighed, angår, var undersøgelsen heraf ulige mere vanskelig, og jeg følte flere gange, i hvor høj en grad dette var tilfældet. Særlig gjaldt dette Knudssagaen. Her er der mange tvivlsspørgsmål og mange punkter, hvorom en strid var uundgåelig. Da det er prof. H. Olrik, som i de sidste tider særlig er kommen til at beskæftige sig med herhenhørende skrifter og foretage undersøgelser, måtte det blive disse, jeg først og